
ОНКОВИЧ Г. В.,

доктор педагогічних і кандидат філологічних наук, професор;

завідувач відділу теорії

та методології гуманітарної освіти

Інституту вищої освіти АПН України;

професор кафедри видавничої справи

та редагування Національний технічний університет України

„Київський політехнічний інститут”, м. Київ

МЕДІАОСВІТА ЯК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНА МЕРЕЖА

Інформаційне суспільство як нова історична фаза розвитку цивілізації, в якій головними продуктами виробництва є інформація й знання, характеризується збільшенням їхньої ролі в житті суспільства. Зростання частки інформаційних комунікацій спричинило створення глобального інформаційного простору, що забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей і задовольняє їхні потреби в інформаційних продуктах і послугах. Серед індикаторів розвитку інформаційного суспільства – інформаційна культура, зокрема – медіакультура й медіаосвіта.

Медіакультура – здатність соціуму ефективно використовувати медіаресурси й застосовувати передові інформаційні технології – формується засобами медіаосвіти. Медіаосвіта, яка послуговується різними комунікативними мережами, спроможна задовольнити інтелектуальні потреби особистості повною мірою. За допомогою медіаосвіти, інтерес до якої в останні роки значно зріс, особистість здобуває інформаційну свободу – право одержувати інформацію, необхідну для життя, розвитку й професійної діяльності, висловлювати свої погляди з приводу тих або інших явищ і подій, передавати інформацію (і що більш важливо – знання) іншим людям.

Медіаосвіта як інтелектуально-комунікативна мережа може розглядатися з кількох позицій. Зокрема, з одного боку, можна вести мову про особливості саме мережі засобів масової комунікації (світової, державної, регіональної тощо). Проте нині все частіше йдеться про мережу суто медіаосвітню, яка охоплює все більший інформаційно-освітній простір і спрямована на творення (самотворення) особистості.

Багатьма вченими медіаосвіта розглядається як процес навчання, освоєння медіаграмотності. Медіаграмотність – це здатність використовувати, аналізувати й оцінювати медійну продукцію. Деякі дослідники саме «медіаграмотність» визначають ключовою концепцією медіаосвіти, у той час як поняття «медіаграмотність» і «медіаосвіта» значна частина педагогів і дослідників розглядають як синоніми.

Насправді медіаграмотність дає можливість ефективніше застосовувати медіазасоби, медіаджерела, що загалом підвищує не тільки медіакультуру, а й культуру в широкому розумінні.

Одним із найважливіших рівнів навчання медіаграмотності є допрофесійна стадія медіаосвіти [цит. за 6]. На думку дослідників, мета допрофесійної освіти – мотиваційне самовизначення майбутніх фахівців до професійної діяльності. Допрофесійна освіта може бути здобута в різних формах і видах освітніх структур: педагогічних класах, школах, ліцеях, факультетах, підготовчих курсах, відділеннях при університеті. Допрофесійна медіапідготовка дає гарну теоретичну й практичну підготовку, що, у свою чергу, відіграє важливу роль при виборі майбутнього фаху.

Напрямок «медіаосвіта», що викристалізувався у педагогічній науці провідних країн світу в 60-х роках ХХ століття, покликаний допомогти особистості краще адаптуватися у світі медіакультури, опанувати мову засобів масової інформації, навчити аналізувати медіатексти, сприймати медіапродукт і т. ін. з тим, щоб ефективно використовувати знання, котрих людина потребує. Набути їх якнайкраще можна через посередництво масових комунікацій, котрі призначені надавати інформацію з різних сторін життя соціуму.

На сьогодні в цивілізаційному проекті «Медіаосвіта» виділилися три пріоритетних напрямки – власне медіаосвіта, медіапедагогіка й медіажурналістика. Зазначимо, що йдеться не тільки про особливості підготовки журналістів, хоча дослідники-журналістикознавці не завжди розрізняють власне журналістську освіту та медіа-освіту (Media Education), або медійну освіту. На нашу думку, на часі розмежувати ці поняття. Адже навчальна мета, скажімо, педагогів, котрі готують професійних артистів балету (у нашому випадку – журналістів), суттєво різниться від мети їхніх колег, котрі ведуть балетні чи танцювальні гуртки (у нашому випадку – вчать створювати газети, знімати фільми, ведуть школи юнкорів тощо).

Журналістська освіта – це професійна освіта журналістів, підготовка кваліфікованих кадрів для медіаіндустрії, які б фахово працювали у засобах масової інформації.

Медіаосвіта як процес розвитку й саморозвитку особистості на матеріалах та за допомогою засобів масової комунікації покликана формувати культуру комунікації, уміння усвідомлено сприймати, критично осмислювати, інтерпретувати медіатексти з метою розширення загальних, соціокультурних та професійно значущих знань, комунікативних та творчих здібностей.

Нині медіаосвіту умовно поділяють на два великих блоки: це – масова медіаосвіта (яка має бути безперервною, як наполягає більшість медіапедагогів) і професійна медіаосвіта (вишівська). Кожний із цих блоків знаходить свій відбиток у напрямках медіаосвіти, виділених ЮНЕСКО:

1. Медіаосвіта майбутніх професіоналів: журналістів (телебачення, радіо, преса, інтернет), кінематографістів, редакторів, продюсерів та ін.;
2. Освіта майбутніх педагогів в університетах, педагогічних інститутах, підвищення кваліфікації викладачів вузів і шкіл у рамках курсів з медіакультури;
3. Медіаосвіта як частина загальної освіти школярів і студентів, що навчаються у звичайних школах, середніх спеціальних навчальних закладах, вузах, що, у свою чергу, може бути інтегрованою із традиційними дисциплінами або автономною (спеціальною, факультативною, гуртковою і т.д.);

4. Медіаосвіта в установах додаткової освіти й дозвіллевих центрах (будинках культури, центрах позашкільної роботи, естетичного й художнього виховання, клубах і т.д.);
5. Дистанційна медіаосвіта школярів, студентів і дорослих за допомогою телебачення, радіо, мережі Інтернет;
6. Самостійна й безперервна медіаосвіта (яка теоретично може здійснюватися впродовж усього життя людини).

Зауважимо, що зараз не торкаємося теми медіаосвіти майбутніх професіоналів у сфері журналістики, яким сучасні технології дозволили полегшити й прискорити процес «виробництва» медіатекстів (пошук, оброблення й поширення), у тому числі, не виїжджаючи з редакції, дали можливість розповідати про заходи (події, явища та ін.), одержувати коментар (або «запозичати» його в інших ЗМІ).

Мову ведемо про медіаосвіту як „журналістику для всіх”. В СРСР цей напрямок (спочатку з опорою на кіноосвіту й освіту на матеріалі преси, що існували ще з 20-х років ХХ століття) активно став розвиватися на початку 80-х років, однак наразі російські дослідники та педагоги значно випереджають українських колег. Нині в Росії є спеціалізація з медіапедагогіки, навчальні курси з медіаосвіти та медіакультури сьогодні викладаються в багатьох вищих навчальних закладах, виходять підручники й навчальні посібники, видаються журнали „Медиаобразование” та „Образование. Медиа. Общество: пространство сотрудничества”, захищаються дисертації. Навіть перелік навчальних програм, задіяних в російському освітньому просторі, викликає добру заздрість.

Цього року порталі Міністерства освіти і науки Російської федерації створено сайт „Электронная научная библиотека «Медиаобразование» (<http://edu.of.ru/medialibrary>)”, що поступово наповнюється повними текстовими публікаціями провідних російських медіапедагогів. Зокрема, в електронній бібліотеці наявні такі розділи: «Документи, постанови, рекомендації, посилання», «Словник термінів: медіаосвіта, медіапедагогіка, медіаграмотність, медіакомпетентність», «Медіаосвіта – російський журнал історії, теорії і практики медіапедагогіки», «Монографії», «Навчальні посібники», «Навчальні програми», «Збірники наукових праць», «Автореферати дисертацій», «Статті», «Russian Open Media Literacy Education Library».

Розділ «Навчальні програми» Електронної наукової бібліотеки, наприклад, подає 26 повних текстів медіаосвітніх програм для студентів і школярів [Додаток 1 (подаємо мовою оригіналу)].

Створення електронної наукової бібліотеки «Медіаосвіта» забезпечує широкий доступ користувачів (викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, учителів та ін.) до професійно розробленого інформаційного ресурсу з тематики медіаосвіти, медіаграмотності, медіакомпетентності, медіапедагогіки [Див., наприклад Додатки 2, 3].

Об’єднавши кілька напрямків медіаосвіти, визначених ЮНЕСКО, А.В.Мінбалєєв і Е.С.Бєсова [8] виділяють ще один напрямок: допрофесійна медіаосвіта (при установах додаткової освіти й дозвіллевих центрах). На їхню думку, кожен із названих блоків можна представити у вигляді ланцюжків різних щаблів освіти.

Перший блок (масова медіаосвіта) може виглядати у такий спосіб: як частина загальної освіти > додаткова освіта в різних формах (самостійна й безперервна, дистанційна або при дозвілєвих центрах і т.ін.).

Другий блок: допрофесійна медіаосвіта (в установах додаткової освіти) > медіаосвіта майбутніх професіоналів > освіта майбутніх педагогів [8, с.3].

Медіаосвіта як процес навчання і (додамо) самонавчання особистості за посередництва засобів масової інформації /комунікації (ЗМК), на нашу думку, має передбачати:

- 1) навчання журналістської діяльності (створення медіатекстів) у гуртках журналістської майстерності;
- 2) навчання масовокомунікаційної діяльності (створення масмедійних продуктів – періодичних видань, фільмів, кліпів, радіопередач тощо) на курсах і в гуртках;
- 3) безпосереднє використання продукції галузевих ЗМІ для підвищення фахового рівня;
- 4) опосередковане використання продукції ЗМІ у навчальному процесі з метою поліпшення професійних знань (з мови, наприклад);
- 5) використання ЗМІ як засобу відпочинку або задоволення свої потреб...

Безперечно, талановиті слухачі курсів і гуртків могли б при бажанні працювати у ЗМІ, оскільки набуті знання і практика підтвердили правильність їхнього життєвого орієнтиру – у ЗМІ або разом із ЗМІ, однак для більшості це мало б бути різновидом хобі.

У процесі інформатизації суспільства змінюється спосіб життя соціуму, й кожен із напрямів потребує відповідних педагогічних технологій. Застосування медіазасобів нерозривно пов'язане з використанням нових інформаційних технологій, що набуває особливого значення в професійній підготовці студентів, у підвищенні кваліфікації фахівців, самоосвіті. Не вважаємо, що інформаційні технології – це щось приналежне тільки світові техніки. Вони настільки глибоко просякли в життя людей, що вичленувати їх із загального світоглядного й культурологічного контексту вже не можливо. Їхній вплив на особистість – чи не головна визначальна риса інформаційного суспільства, у якому інформація й знання – основний продукт виробництва.

Отже, коли ми говоримо про медіадидактику, ми маємо на увазі медіаосвітні технології. Їй не тільки новітні Серед найбільш значимих інформаційних технологій, що формують інтелектуальні мережі сучасного суспільства засобами масових комунікацій, – пресодидактика, теледидактика, кінодидактика, інтернетдидактика, мультимедіадидактика, які ми й об'єднуємо в це загальне поняття медіадидактика. Тому викликає сумнів дефініція „медіаосвітня технологія” (в однині), адже кожне масовокомунікаційне джерело потребує своїх технологій [15].

За останні п'ятнадцять років науково-дослідницькі проекти російських дослідників за медіаосвітньою тематикою неодноразово отримували грантову підтримку Міністерства освіти і науки Російської Федерації, Російського гуманітарного наукового фонду, Російського фонду фундаментальних досліджень, Програми Президента РФ „Підтримка провідних наукових шкіл Росії”, ЮНЕСКО, низки зарубіжних фондів – зага-

лом було одержано понад 40 науково-дослідницьких грантів, завдяки яким російські науковці могли працювати в провідних наукових центрах світу, брати участь у знакових міжнародних конференціях з медіаосвіти в США, Канаді, Франції, Великобританії, Німеччині, Австрії, Швейцарії, Іспанії, Бразилії, Польщі, Чехії та ін. Тож не дивно, що після 2000 року в Росії захищено більш як 40 кандидатських і докторських дисертацій з медіаосвітньої проблематики [12].

Дослідники відзначають, що інтенсивному розвитку медіаосвіти в багатьох країнах сприяла експансія американських засобів масової комунікації, через що багато європейських медіапедагогів перейнялися розвитком «критичного мислення» учнів, щоб допомогти їм протистояти впливу заокеанської масової культури.

З огляду на цивілізаційні процеси, що відбуваються у сучасному світі, наприкінці 2000 року було засновано Програму ЮНЕСКО «Інформація для всіх». Її ідентифікують як платформу для міжнародної дискусії про правові, етичні й соціальні аспекти інформаційного суспільства й суспільства знань за проблематикою вдосконалювання доступу до інформації й збереження такої інформації, що є громадським надбанням. Відповідно до Рекомендації Виконавчої ради ЮНЕСКО для сприяння побудові суспільства знань, ЮНЕСКО, як і раніше, використовуватиме цю програму, у рамках виконання якої відбувається чимало заходів Європі. Проблеми медіаосвіти перебували в центрі уваги й на кількох наукових зібраннях в Україні – в КНУ імені Тараса Шевченка, Інституті вищої освіти АПН України, Сімферопольському університеті імені Володимира Вернадського та ін.

Президент Асоціації кіноосвіти та медіапедагогіки Росії О.В.Федоров у порівняльному аналізі сучасного стану розвитку медіаосвіти зазначає, що в медіаосвітньому процесі України нині наявні два напрямки – київський і львівський. Київська група медіапедагогів робить основну ставку на медіадидактику – «сукупність упорядкованих знань, принципів, умінь, методів, способів і форм організації навчального процесу на матеріалі засобів масової комунікації при інтеграції медіапедагогіки з іншими дисциплінами», а львівський колектив педагогів орієнтується на проблеми медійної екології й зв'язок журналістики з медіа освітою [12]. І доходить висновку: «українські медіапедагоги визнають, що в галузі медіаосвіти Україна все ще відстає від багатьох країн (Найдьонова), однак наростаюча увага до проблем медіапедагогіки (див., наприклад, дисертації А.Д.Онковича, 2004 і І.М.Чемерис, 2008) у двох найбільших наукових центрах України – Києві й Львові – дозволяє оптимістично дивитися в майбутнє» [12].

Як зазначає українська дослідниця І.М.Чемерис, на сучасному етапі розвитку міжкультурних комунікацій українське суспільство визначається в загальноєвропейському та світовому просторі, здійснює кроки до інтеграції, спираючись на фундаментальні цінності власної та світової культур, керується невід'ємними чинниками демократичного громадянського суспільства, серед яких особливо важливими є свобода слова, права людини на самовираження, інформацію. В умовах глобалізації та інформатизації все більш значущою стає роль засобів масової інформації в житті суспільства. Особливості нового інформаційно-комунікаційного середовища, що склада-

ється із принципово нових медіазасобів, значно розширюють можливості впливу медіакультури на формування взаємовідносин у суспільстві. Від якості функціонування медіасистеми та професійного рівня її творців безпосередньо залежить рівень реалізації взаємозв'язків між усіма структурними складовими суспільства [16].

«Российская педагогическая энциклопедия» [6, с.555] визначає медіаосвіту (англ. media education от лат. media – средства) як напрям у педагогіці, що виступає за вивчення «закономерностей массовой коммуникации (прессы, телевидения, радио, кино, видео и т.д.). Основные задачи медиаобразования: подготовить новое поколение к жизни в современных информационных условиях, к восприятию различной информации, научить человека понимать ее, осознавать последствия ее воздействия на психику, овладеть способами общения на основе невербальных форм коммуникации с помощью технических средств».

Викликає великий сумнів трактування терміну „медіа-освіта” Н.Т.Задорожної та Т.В.Кузнєцової „Медіа-освіта – технічні засоби створення, запису, копіювання, тиражування, зберігання, розповсюдження, сприйняття інформації та обміну її між суб'єктом (автором медіа-тексту) і об'єктом (масовою аудиторією), а саме: друк, фотографія, радіо, кінематограф, телебачення, відео, мультимедійні комп'ютерні системи включаючи Інтернет” [7, с.481]. Адже будь-яка освіта – це аж ніяк не „технічні засоби”...

Проф. ЛНУ імені Івана Франка Б.Потятинник визначає медіаосвіту як науково-освітню сферу діяльності, яка ставить за мету допомогти індивідові сформувати психологічний захист від маніпуляції чи експлуатації з боку мас-медіа і розвинути/прищепити інформаційну культуру [10, с.8]. У такому контексті, напевно, доцільно було б вести мову про медіапсихологію.

Головне завдання медіа-освіти – підготувати громадян до життя в інформаційному суспільстві, призвичаювати їх послуговуватися інформацією з будь-яких джерел і в будь-якому вигляді, здійснювати комунікацію, передбачати й – у разі потреби – нейтралізувати наслідки негативного впливу на людину масовокомунікаційних засобів. Один із найвідоміших російських дослідників медіаосвіти проф. О.В.Федоров під медіаосвітою розуміє „процес розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, вмінь повноцінного сприймання, інтерпретації, аналізу й оцінки медіатекстів, навчання різних форм самовираження за допомогою медіатехніки” [13]. Наголосимо: постійний сталий процес розвитку і саморозвитку особистості з метою ефективного використання культурознавчої, професійно значущої інформації з масовокомунікаційних джерел, інформації, яка б розсувала обшири культурної пам'яті особистості. Як засвідчує аналіз І.М.Чемерис [17], медіапедагоги різних країн теоретичним підґрунтям розвитку медіаосвіти вважають позитивний або ж негативний вплив медіа на розвиток особистості зокрема та суспільства в цілому, що зумовило виокремлення різних підходів, теорій та моделей медіаосвіти.

Напрацювання медіапедагогів засвідчують наявність відповідних освітніх технологій, які, на нашу думку, можна об'єднати одним терміном – медіадидактика. Як час-

тина педагогіки вона має обґрунтувати і розкрити зміст освіти, методи і організаційні форми навчання за посередництва засобів масової інформації. Отже, медіадидактика має кілька складників. Один із них, визначений терміном „пресодидактика”, ми ввели в обіг ще у минулому столітті, коли розробляли методичку використання масовокомунікаційних матеріалів на заняттях з мови як іноземної. Тоді ж було обґрунтовано терміни „пресодидактика” і „пресолінгводидактика”, тож сьогодні можемо стверджувати, що наявні такі складові медіадидактики, як теледидактика, кінодидактика, мультимедіадидактика (в т.ч. – інтернетдидактика) тощо – залежно від специфіки того чи іншого засобу масової інформації. І більш того – потребують активізації зусиль дидактів, оскільки „дидактика – частина педагогіки (...), що обґрунтовує і розкриває зміст освіти, методи і організаційні форми навчання” [1, с.220].

Медіавиховання – виховання засобами медій – це розділ медіапедагогіки, покликаний формувати світогляд, інтереси, потреби, ідеали, мотиви, ціннісні орієнтири, свідомість, переконання, судження, а також конкретні риси характеру, риси особистості, моделі поведінки, розвивати її культуру засобами масової комунікації”. Якщо проаналізувати завдання, котрі ставлять перед собою російські дослідники медіаосвіти, то вони цілком відповідають завданням медіавиховання (за німецьким досвідом), оскільки спрямовані на змістовне використання медій, а крім цього – на їх доцільний відбір відповідно до конкретних виховних цілей.

Розвиток засобів масової інформації/комунікації та їх залучення до процесу навчання і виховання значно активізували творчий пошук педагогів у багатьох країнах. Інноваційна діяльність педагогів, не задоволених традиційними умовами, методами, способами навчання і виховання, була зорієнтована не на лише новизну змісту реалізації своїх зусиль, а передусім на якісно нові результати. Це й спричинило виокремлення медіапедагогіки в окрему галузь, своїм змістом зорієнтованої на людину.

У країнах, де питання про роль ЗМІ у навчальному процесі постало у минулому столітті, існують обидва терміни – „медіапедагогіка” і „медіаосвіта”. В англійських країнах – Англії, США, Канаді – більш поширений термін „медіаосвіта”, в Німеччині – „медіапедагогіка”, де вона як складова медіакультури розглядається в кількох напрямках. Однак сам термін медіакультура потребує також певного визначення і опрацювання. Що це – „сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії,” [1, с.472] у дзеркалі мас-медіа? Чи „ступінь досконалості” медіа-галузі? Чи „рівень розвитку медіа у суспільстві в певну епоху? Чи уміння споживати „медіапродукт”? Однак не викликає сумнівів точка зору німецьких дослідників, котрі розглядають медіапедагогіку як складову медіа культури [11]. (Принагідно зауважимо, що в Росії відсутні „англійські запозичення”, хоча напрацювання російських дослідників на сьогодні якнайкраще відповідають виховним цілям медіа виховання).

Нині медійна педагогіка розвинулася у багатьох країнах світу, педагогічні напрацювання яких для нас часто стають інноваційним орієнтиром. У Німеччині, наприклад, медіапедагогіка (Medienpädagogik) уже заслужила визнання. Головними напрямками досліджень є Medienerziehung (мас-медіа у вихованні) та Mediendidaktik (мас-медіа в

навчання). Тут нині готують медіапедагогів в університетах та факультетах комунікативних технологій за напрямом „медіакультура” поряд з такими спеціалістами, як театральний, музичний, музейний, хореографічний (танцювальний) педагог та бібліо-педагог. Як засвідчує завідувач відділу природничо-математичних дисциплін Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти АПН України Володимир Робак із посиланням на німецьких фахівців, „у них ця спеціальність доволі екзотична”. Він, зокрема, зазначає, що окремі складові медіакультури (медіапсихологія, медіамедицина, медіаправо, медіаетика) „виникли в результаті процесу інтеграції між комп’ютерними науками і сучасними комунікативними технологіями, з одного боку, та відповідними гуманітарними дисциплінами, з іншого” [11, с.275]. Власне і саму медіапедагогіку, на думку дослідника, можна розглядати як інтегральну галузь знання, хоча в її структурі можна виділити складові частини, характерні для педагогічної науки. Наводячи одне з тлумачень поняття: “Медіапедагогіка – це сукупність всіх педагогічних концепцій, теорій, технологій та методик, які базуються у застосуванні медійних засобів (включаючи емпіричний досвід, теоретичні положення та нормативні акти)”, – В.Робак пропонує своє визначення: „медіапедагогіка – це галузь педагогічної науки, яка вивчає процеси соціалізації, виховання, навчання і розвитку особистості медійними засобами” і зазначає, що потреба в дослідженнях ролі і місця комунікативних засобів у формуванні особистості набула особливої значущості саме через різке зростання кількості споживачів медіапродукції [11, с.276]. Головні етапи історичного розвитку медіапедагогіки спонукали німецьких фахівців виділити такі її основоположні ідеї (засади): засади застерігаючої педагогіки; культурно-косервативні засади; освітньо-технологічні засади; суспільно-критичні засади; засади, які орієнтуються на дію [11, с.278].

Проблеми використання засобів масової інформації у навчально-виховному процесі стосуються, здебільшого, напрацювання зарубіжних медіапедагогів (О.П. Короченський, О.В. Федоров, О.В. Спічкін, Жак Гоне, Рене Хоббс, Кристофер Ворсноп, Ендрю Харт та ін.). Так, стверджується, що одним із найдієвіших засобів захисту суспільства від негативного впливу ЗМІ та використання позитивних резервних виховних і навчальних можливостей медіапродукції є запровадження медіаосвіти для журналістів, медіапедагогів, широкого загалу.

В останні роки медіаосвіта стає предметом розгляду українських науковців (А.Козлова (Моргун), Н.Войтко (Духаніна), Г.Недоходюк, А.Д.Онкович, В.Робак, В.Фатиміна, І.Чемерис, Ю.Чернявська, О.Янишин та ін.). Так, молодий український дослідник І.Чемерис у своїй статті „Медіаосвіта за кордоном: теорії медіа-освіти та коротка історія розвитку” [17] розглянула найпоширеніші теорії та моделі медіаосвіти, що існують у світі. Наприклад, професор Українського вільного університету в Мюнхені Б. Єржабкова, визначає такі напрями медіа-освіти: 1) інтегративна педагогіка мас-медіа (ЗМІ як джерело освіти); 2) критична педагогіка мас-медіа (медіа як інструмент маніпуляції та носій ідеології); 3) інструментальна (медіа як засоби в освіті, навчання, виховання); 4) превентивна (зосереджується на запобіганні несприятливому розвитко-

ві дітей внаслідок сприймання ними інформації мас-медіа) [17; 70-71]. Професор Таганрозького державного педагогічного інституту О.В. Федоров розрізняє такі моделі медіа-освіти: освітньо-інформаційні (містять вивчення теорії, історії та мови медіа); виховально-етичні (моральна, релігійна та філософська проблематика на медіа-матеріалі); практико-утилітарна (практичне вивчення і використання медіа-засобів); естетична (розвиток художнього смаку і аналіз творів медіа-культури) та моделі розвивального навчання (головний акцент на розвиток сприйняття, уяви, критичного мислення щодо медіа текстів будь-якого типу і т. ін.). Ці моделі, як правило, спираються на певні теорії медіа-освіти: „естетичну”, „практичну”, „культурологічну” та „розвитку критичного мислення” [13, с.134-139]. Інша російська дослідниця, Н. Б. Кирилова, пропонує десять теорій медіа-освіти: 1) медіа-освіта як теорія розвитку критичного (демократичного) мислення аудиторії; 2) медіа-освіта як культурологічна теорія; 3) медіа-освіта як соціокультурна теорія; 4) семіотична теорія медіа-освіти; 5) естетична (художня); 6) „практична”; 7) ідеологічна; 8) медіа-освіта як теорія „вживання та задоволення”; 9) „ін'єкційна” (превентивна) та 10) етична теорія медіа-освіти [5; 13 – 21].

Не наполягаємо, але, напевно, можна говорити і ще про один напрямок медіа-освіти – медіасамоосвіту. Це актуально, оскільки нині йдеться про освіту впродовж життя, а дорослі люди, які вже мають якийсь фах, продовжують спілкування із засобами масової інформації. І часто саме рівень їхньої медіаосвіти спонукає до набуття нових знань або їх оновлення через ЗМІ.

Додаток 1. Медіаосвітні програми для студентів и школярів (за матеріалами Електронної наукової бібліотеки „Медиаобразование”)

- Програма «Медиаобразование» для учасщихся 10-11 классов общеобразовательной школы;
- Програма дополнительного образования школьников «Медиа»;
- Програма кружка (в школе, в учреждениях дополнительного образования и досуговых центрах) «Медиаобразование старшеклассников на материале кинопрессы»;
- Програма спецкурса для вузов «История развития медиаобразования в России»;
- Програма учебного курса «История кино»;
- Програма учебного курса «Основы экранной культуры» для школьников 9-11 классов общеобразовательной школы»;
- Програма учебного курса «Медиаобразование в системе работы учителя мировой художественной культуры»;
- Програма учебного курса для вузов «Введение в кинопедагогику: основы кинематографической грамотности»;
- Програма учебного курса для вузов «История медиаобразования»;
- Програма учебного курса для вузов «Теории медиа и медиаобразования»;
- Програма учебного курса для вузов «Технология медиаобразования в школе и вузе»;

- Програма учебного курса для педагогических вузов «Насилие на экране и реабилитационные возможности медиаобразования»;
- Програма учебного курса для школьников 10 класса «Основы экранной культуры»;
- Програма учебного курса для школьников 8 класса «Основы экранной культуры»;
- Програма учебного курса для школьников 9 класса «Основы экранной культуры»;
- Програма учебного спецкурса «Медиаобразование и медиакомпетентность в зарубежных странах»;
- Програма учебного спецкурса для вузов «История медиакультуры»;
- Програма учебного спецкурса для вузов «Основы медиакомпетентности»;
- Програма учебного спецкурса для вузов «Основы медиаобразования»;
- Програма учебного спецкурса для вузов «Дистанционное образование и информационные технологии»;
- Програма учебного спецкурса для вузов «Медиаобразование в западных странах»;
- Програма учебного спецкурса для вузов «Медиаобразование на материале рекламы»;
- Програма учебного спецкурса для вузов «Медиаобразование, медиаграмотность, медиакомпетентность»;
- Програма учебного спецкурса для вузов «Организация и проведение научных исследований в области медиакультуры и медиаобразования»;
- Програма учебного спецкурса для вузов «Развитие критического мышления аудитории в процессе медиаобразования»;
- Програма учебного спецкурса для вузов «Социология медиакультуры».

Додаток 2. Монографії з проблематики медіаосвіти:

- Баранов О.А. Тверская школа кинообразования: к 50-летию. Таганрог: Изд-во НП «Центр развития личности», 2008. 214 с.
- Баранов О.А. Экран становится другом: Из опыта работы учителя. М.: Просвещение, 1979. 96 с.
- Левшина И.С. Подросток и экран. М.: Педагогика, 1989. 176 с.
- Мурюкина Е.В. Медиаобразование старшеклассников на материале кинопрессы. Таганрог: Изд-во Кучма, 2006. 200 с.
- Пензин С.Н. Кино – воспитатель молодежи. Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1975. 128 с.
- Пензин С.Н. Кино и эстетическое воспитание: методологические проблемы. Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1987. 176 с.
- Пензин С.Н. Кино как средство воспитания. Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1973. 152 с.
- Рабинович Ю.М. Кино, литература и вся моя жизнь. Курган: Периодика, 1991. 120 с.
- Рыжих Н.П. Медиаобразование студентов педагогического вуза на материале англоязычных экранных искусств. Таганрог: Изд-во Кучма, 2007. 188 с.

- Столбникова Е.А. Развитие критического мышления студентов педагогического вуза в процессе медиаобразования (на материале рекламы). Таганрог: Изд-во Кучма, 2006. 160 с.
- Усов Ю.Н. Кинообразование как средство эстетического воспитания и художественного развития школьников. М., 1989. 362 с.
- Фатеева И.А. Медиаобразование: теоретические основы и практика реализации. Челябинск: Изд-во Челябинск. гос. ун-та, 2007. 270 с.
- Федоров А.В., Новикова А.А., Колесниченко В.Л., Каруна И.А. Медиаобразование в США, Канаде и Великобритании. Таганрог: Изд-во Кучма, 2007. 256 с.
- Федоров А.В., Челышева И.В. Медиаобразование в России: краткая история развития Таганрог: Познание, 2002. 266 с.
- Федоров А.В. Медиаобразование будущих педагогов. Таганрог: Изд-во Кучма, 2005. 314 с.
- Федоров А.В. Медиаобразование в зарубежных странах. Таганрог: Изд-во Кучма, 2003. 238 с.
- Федоров А.В. Медиаобразование: социологические опросы. Таганрог: Изд-во Кучма, 2007. 228 с.
- Федоров А.В. Права ребенка и проблема насилия на российском экране. Таганрог: Изд-во Кучма, 2004. 414 с.
- Федоров А.В. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза. М.: Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2007. 616 с.
- Федоров А.В., Новикова А.А. Медиаобразование в ведущих странах Запада. Таганрог: Изд-во Кучма, 2005. 270 с.
- Федоров А.В., Челышева И.В., Мурюкина Е.В., Новикова А.А., Федорцова С.С. Эстетическая концепция в российском медиаобразовании и творческое наследие Ю.Н.Усова. Таганрог: Изд-во Кучма, 2007. 183 с.
- Федоров А.В., Челышева И.В., Новикова А.А. и др. Проблемы медиаобразования (научная школа под руководством А.В.Федорова). Таганрог: Изд-во Таганрог. гос. педагог. ин-та, 2007. 212 с.
- Цымбаленко С.Б., Шариков А.В., Щеглова С.Н. Российские подростки в информационном мире (по результатам социологического исследования). М.: Юнпресс, 1999.

Додаток 3. Публікації провідних медіапедагогів Росії:

- Баженова Л.М. В мире экранных искусств. М.: ВИПК, 1992. 73 с.
- Баранов О.А., Пензин С.Н. Фильм в воспитательной работе с учащейся молодежью. Тверь: Изд-во Твер. гос. ун-та, 2005. 188 с.
- Баранов О.А. Художественный кинематограф в работе средней школы. Калинин: Изд-во КГУ, 1977. 82 с.
- Монастырский В.А. Киноискусство в социокультурной работе. Тамбов: Изд-во Тамб. ун-та, 1999. 147 с.

- Мурюкина Е.В., Челышева И.В. Развитие критического мышления студентов педагогического вуза в рамках специализации «Медиаобразование» / Отв. ред. А.В.Федоров. Таганрог: Изд-во Кучма, 2007. 162 с.
- Новикова А.А. Медиаобразование на занятиях по английскому языку. Таганрог: Изд-во Кучма, 2004. 52 с.
- Пензин С.Н. Анализ фильма. Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2005. 31 с.
- Пензин С.Н. Кино и современность. Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2004. 14 с.
- Пензин С.Н. Основы киноискусства. Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2001. 47 с.
- Спичкин А.В. Что такое медиаобразование. Курган, 1999, 114 с.
- Усов Ю.Н. В мире экранных искусств. М.: SvR-Аргус, 1995. 224 с.
- Усов Ю.Н. Методика использования киноискусства в идейно-эстетическом воспитании учащихся 8-10 классов. Таллин: Министерство просвещения, 1980. 125 с.
- Усов Ю.Н. Основы экранной культуры. М.: Новая школа, 1993. 90 с.
- Федоров А.В. Медиаобразование в педагогических вузах. Таганрог: Изд-во Кучма, 2003 124 с.
- Федоров А.В. Медиаобразование и медиаграмотность. Таганрог: Изд-во Кучма, 2004. 340 с.
- Черкашин Е. А. Роль самодеятельного молодежного кинотеатра в воспитании учащихся средних профтехучилищ. М.: Высшая школа, 1987. 64 с.
- Ястребцева Е.Н. Пять вечеров: Беседы о телекоммуникационных образовательных проектах. М: Проект Гармония, 1999. 216 с.
- Ястребцева Е.Н. Школьный библиотечный медиациентр: от идеи до воплощения. М.: Изд-во Министерства образования РФ, 2001. 128 с.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2001.- 1440 с.; перевид. – з додатками і доповненнями, 2005 р. – 1728 с.
2. Гоне, Жак. Освіта і засоби масової інформації / Переклад з французької – К.: „К.І.С.”, 2002. – 100 с.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с. (Альма-матер)
4. Інформаційні технології і засоби навчання: Зб. наук. праць / за ред. В.Ю.Бикова, Ю.О.Жука / Інститут засобів навчання АПН України. – К.: Атіка, 2005. – 272 с. – С.249 – 255.
5. Кириллова Н.Б. Медиаобразование в эпоху социальной модернизации // Педагогика. – 2005. – № 5. – С.13-21.
6. Медиаобразование // Российская педагогическая энциклопедия. Т. 1 / Гл. ред. В. В. Давыдов. – М.: Большая российская энциклопедия, 1993. – С. 555.
7. Медіа-освіта // Енциклопедія освіти /Акад. пед. наук України: головний ред. В.Г.Кремень – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С. 481.
8. Минбалеєв А.В., Бесова Е.С. Допрофесіональне медіаосвітяння і журналістика // Медіаосвітяння, 2008. – № 4. – С.4 – 13.

9. Онкович Г.В. Пресодидактика. Читаймо газету разом! – Частина I. – Навч. посібник. – К.: ІСДО, 1993. – 60 с.
10. Потятинник Борис. Масова журналістська освіта – а чому б ні? // Медіакритика: Щоквартальний дайджест електронного журналу. – Львов: ЗУМЦНЖ, 2005. – Ч.10. – С.7-10.
11. Робак Володимир. До питання про розвиток медіапедагогіки у Німеччині // Другий український педагогічний конгрес: Збірник матеріалів конгресу. – Львів: ТзОВ Камула, 2006. – С.275 – 286.
12. Федоров А.В. Медиаобразование в России и Украине: сравнительный анализ современного этапа развития (1992-2008) // Медиаобразование, 2008. – № 4. – С. 23-45.
13. Федоров А.В. Медиаобразование, медиаграмотность, медиакритика и медиакультура // Высшее образование в России. – 2005. – № 6. – С. 134-139.
14. Федоров А.В., Новикова А.А. Электронная научная библиотека „Медиаобразование”: начало пути // Медиаобразование, 2008. – № 4. – С. 14 – 22.
15. Хижняк И.М. Профессиональная подготовка будущих учителей иностранного языка на основе использования технологии медиаобразования // Автореферат дис. ... к. педаг. наук. – Пенза, 2008. – 20 с.
16. Чемерис І.М. Формування професійної компетентності майбутніх журналістів засобами іншомовних періодичних видань: Автореф. ... кан. пед. наук. – К., 2008.- 20 с.
17. Чемерис І.М. Медіаосвіта за кордоном: теорії медіаосвіти та коротка історія розвитку // Вища освіта України, 2006. – № 3. – С.104 – 108;
18. http://www.edu.of.ru/mediaeducation/default.asp?ob_no=823